

УДК 316.012 [4.063.4+454.56]

СОЦІАЛЬНИЙ КОНТРОЛЬ ЯК СИМУЛЯТИВНА ПРАКТИКА УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОЮ НАПРУЖЕНІСТЮ В КОНЦЕПЦІЇ «СУСПІЛЬСТВА СПОЖИВАННЯ» ЖАНА БОДРИЙЯРА

Кондов Костянтин Володимирович – кандидат соціологічних наук, молодший науковий співробітник факультету соціології, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 64/13, вул. Володимирська, Київ, 01601, Україна, e-mail: kostyakondov@ukr.net, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-4503-4365>

Kostiantyn Kondov – Candidate of Sociological Sciences, Junior Researcher of the Faculty of Sociology, Kyiv National Taras Shevchenko University, 64/13, Volodymyrska Street, Kyiv, 01601, Ukraine, e-mail: kostyakondov@ukr.net, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-4503-4365>

У статті представлено розробку теоретичного аналізу сутності та механізмів соціального контролю як специфічного конфліктогенного чинника соціальної напруженості в «суспільстві споживання» в межах постмодерністської парадигми Жана Бодрийяра. Автор поставив задачу розкрити теоретичне значення поняття «соціальний контроль» як необхідної умови організації соціального порядку та ефективного механізму управління соціальною напруженістю в межах організованої взаємодії індивідуальних та колективних суб'єктів суспільного життя. Реконструюючи дослідницькі ідеї Ж. Бодрийяра, автор виявив, що центральною методологічною ідеєю є конструктивні спроби подолання концептуальних відмінностей суб'єктивізму та об'єктивізму, які полягають в актуалізації теоретичної ідеї «символічного обміну». Аргументовано, що в концептуальних межах даного напрямку поняття «соціальний контроль» відображує функціональну специфіку інструментів експлуатації людини капіталістичною системою – ЗМІ, кінематографом, мистецтвом, інформаційними технологіями як такими, що спрямовані на залучення людей до процесів споживання, через формування мислення, орієнтованого на отримання насолоди, маніпулюючи знаковими «симулятивними» моделями системи споживання у масовій свідомості. Обґрунтовано, що сучасні механізми соціального контролю орієнтовані на формування «гіперреальності» як специфічного «віртуалізованого» інформаційного простору для поширення символічних кодів, знаків, симулятивних практик, які відображають владні відносини, а також підтримання соціальної напруженості та зростаючої недовіри до соціальних інститутів, влади, соціально-статусних відносин. Водночас автором констатується, що розвиток інформаційних та віртуальних технологій формує простір для дискусій щодо конструктивного значення соціального контролю в управлінні соціальною напруженістю.

Ключові слова: соціальний контроль, соціальна напруженість, влада, соціальна нерівність, суспільство споживання, соціальна інтеграція.

The article presents the development of a theoretical analysis of the essence and mechanisms of social control as a specific conflict factor of social tension in the «consumer society» within the framework of Jean Baudrillard's postmodern paradigm. In the course of writing a scientific article, the author posed the task of revealing the theoretical significance of the notion of «social control» as a necessary condition for the organization of social order and an effective mechanism for managing social tension within the framework of the organized interaction of individual and collective actors in public life. Reconstructing the research ideas of Baudrillard, it was discovered that the central methodological idea is constructive attempts to overcome the conceptual differences between subjectivism and objectivism, which consist in actualizing the theoretical idea of «symbolic exchange». It is argued that in the conceptual framework of this direction the concept of «social control» reflects the functional specificity of the instruments of exploitation of man by the capitalist system – the media, the cinema, art, information technologies as such, which are aimed at attracting people to consumption processes, through the formation of thinking, manipulating the symbolic «simulated» models of the consumption system in the mass consciousness. It is substantiated that modern mechanisms of social control are oriented to the formation of «hyper reality» as a specific «virtualized» information space for the dissemination of symbolic codes, signs, simulative practices that reflect power relations, as well as the maintenance of social tension and growing distrust of social institutions-status relations. At the same time, the author states that the development of information and virtual technologies forms a space for discussions about the constructive importance of social control in managing social tension.

Keywords: social control, social tension, social inequality, consumer society, social integration.

Сучасний етап розвитку соціально-політичних відносин характеризується вченими суспільствознавцями, політологами, соціологами як період складних трансформаційних процесів, які на глобальному та локальному рівнях суспільних взаємодій визначаються зростанням рівня соціальної

напруженості, загостренням соціально-політичних та економічних конфліктів, обумовлених геополітичними стратегіями та економічними інтересами світових лідерів у боротьбі за владу. Водночас основні результати наукового аналізу трансформаційних тенденцій в Україні та світі свідчать про значне посилення процесу соціальної диференціації, який наочно проявляється в тенденціях зростаючої поляризації соціальної структури суспільства, корупції, росту бідності та незадовільних наслідків реформаторської діяльності. Необхідно відзначити, що дані процеси є прямим наслідком функціональних або дисфункціональних проявів соціального контролю, який є безпосереднім фактором управління соціальною напруженістю та конфліктами в суспільному житті. Характерною ознакою теперішнього часу є історичне співпадіння трьох глибоко взаємопов'язаних процесів – глобалізації, інформатизації та віртуалізації суспільного життя, які здійснюють потужний вплив на політичні та соціально-економічні сфери, в тому числі змінюють способи соціального контролю, регулятивний та управлінський вплив та організацію соціального порядку.

В сучасній соціології сформовано ряд дискурсивних та відмінних парадигмальних підходи до проблематики соціального контролю та соціальної напруженості, серед яких найбільш поширеними є наступні. З точки зору *теорій глобального капіталізму* (І. Валерстайн, Л. Склеір, В. Робінсон, З. Бауман, У. Бек та ін.) поняття «соціальний контроль» відображує ресурсну можливість транснаціональних корпорацій інтегрувати виробничу систему у транснаціональне виробництво, контроль над яким забезпечує домінування над локальними регіонами та спільнотами, поділяючи світ на «центр», «напівпериферію» та «периферію». З точки зору сучасних *функціоналістських теорій* (О. Тофлер, М. Кастельс, Т. Стоньєр, П. Друкер та ін.), сутність соціального контролю полягає у забезпеченні соціальної інтеграції та соціального порядку, а інформація та технології є потужним інструментом зростання економічних відносин та конструктивних соціальних змін. Водночас ми вважаємо, що в даних теоріях недостатньо розроблена проблематика, яку окреслюють *соціологи-постмодерністи* (Ф. Джеймісон, Дж. Уррі, Б. Латур, Ж. Бодрийяр), що вказують на функціональну специфіку соціального контролю як новітнього чинника перетворення сучасних суспільств на «суспільства споживання». У даному контексті актуальною є позиція українського соціолога М. Шульги, який пояснює, що соціальні трансформації в українському суспільстві останніх двох десятиліть викликані складним переходом від «індустріального суспільства» до «суспільства споживання», що є безпосередньо важливим чинником маніпуляції масовою свідомістю: «Воно стає не стільки споживанням споживчої вартості товару, скільки споживанням символів. Такий вид споживання називають символічним, престижним споживанням. За красивою назвою «символічне споживання» ховається більш складне та непривабливе явище задоволення штучно придуманих потреб» [1, с. 207]. Така позиція, на нашу думку, найбільш виразно демонструє погляди відомого соціолога Жана Бодрийяра, який у працях «Суспільство споживання: його міфи та структура» (1970 р.), «Символічний обмін та смерть» (1976 р.), «Прозорість зла» (1990), «Паролі. Від фрагменту до фрагменту» (2006 р.) ґрунтовно розкриває символічний вимір реалізації механізмів соціального контролю в сучасних умовах інформаційно-технологічного розвитку та віртуалізації суспільного життя. З огляду на даний факт, *метою статті* є аргументовано розкрити теоретичне значення поняття «соціальний контроль» як необхідної умови організації соціального порядку та ефективного механізму управління соціальною напруженістю в межах організованої взаємодії індивідуальних та колективних суб'єктів суспільного життя, в умовах тенденцій інформаційно-технологічного розвитку з усіма їх можливими деструктивними впливами на розвиток соціальних систем постіндустріального типу, а також на індивідуальний розвиток окремих людей.

Необхідно відзначити, що на відміну від багатьох вчених, які в концептуальних межах критичного напрямку в соціології продовжували марксистську соціологічну традицію, Ж. Бодрийяр розробляє власний методологічний підхід аналізу впливу соціального контролю на формування та розвиток суспільства споживання, внаслідок чого ним була розроблена ідея символічного обміну, яка імпліцитно проходить через роботи Ж. Бодрийяра: «Символічний обмін важливий для мене як процес, що стирає будь-які звичні нам межі між явищами, процес, в просторі якого всі модальності цінності, можуть функціонувати лише на межі свого роду нерозрізненості» [2, с. 17]. Безсумнівно, прикметник «символічний» виводить «обмін», про який говорить Бодрийяр, зі сфери економіки в марксистському розумінні. В економічному обміні цінність завжди переміщується відповідно до «закону еквівалентності»; в символічному обміні має місце реверсія елементів. Буквальний антропологізм Ж. Бодрийяра розкривається в тому, що, використовуючи поняття символічного обміну, він виходить за межі економічних відносин і піддає західне суспільство критиці, як він каже, «з позиції, яку можна, мабуть, назвати позицією утопії, але утопії, що складає основу відмінних від нашої культури» [2, с. 17].

Іншим методологічним принципом Ж. Бодрийяра, що відрізняє його від марксистських та постмарксистських теоретиків, є структурний елемент символічного обміну під назвою «симуляція» як відношення між елементами системи, які обмінюються тільки один на одного і ні на що інше. Бодрийярівський симулякр «пустий», він не має відповідників ані в мові, ані в будь-якій «реальності», але

при цьому логіка симуляції залишається постійною та єдиною у всіх системах. Ж. Бодрийяр відмовляється визнавати визначальний вплив соціально-економічних чинників в тій чи іншій модифікації соціуму, різко критикуючи марксистську опозицію «базис/надбудова». Замість цього він вбачає іманентну логіку, притаманну самим системам, в яких відбувається взаємообмін та кругообіг елементів-симулякрів.

В такій концепції соціальний контроль є ключовим механізмом реалізації символічного обміну, завданням якого є залучення індивідів до процесу споживання. Зокрема, французький соціолог акцентує увагу на стані сучасного суспільства, яке являє собою систему жорсткого маніпулятивного примусу до нескінченного та надлишкового споживання: «Суспільство споживання це також суспільство навчання споживанню, соціальної дресури в споживанні, тобто воно є новий і специфічний спосіб соціалізації, який виникає у зв'язку з виникненням нових продуктивних сил і монополістичною перебудовою економічної системи, якій притаманна висока ефективність» [3, с. 111]. При цьому кожен з нас споживає не стільки товари, скільки символічні знаки та образи, які відсилають не до реальних предметів, а до інших знаків та образів, які, у своїй сукупності, замінюють справжню соціальну реальність. Засоби масової інформації виявляються джерелом задоволення людських потреб у видовищах, емоційного стану, відкидаючи правдивість та достовірність трансльованої інформації. Основою будь-якого медійного матеріалу стають псевдоподії, які є знаками вирваних епізодів реальності. Люди шукаючи епіцентр подій, «прагнуть відчутти головокружіння від цілісної присутності у події, відчутти Велике Тремтіння Живого, тобто ще раз побачити чудо, тому що істина події видимої, переданої по телевізору, записаної на кінострічку, саме означає, що я там не був» [3, с. 15]. Таким чином, люди в сучасному світі живуть в суспільстві, у якому імітації реальності займають домінуючу позицію, а людина опиняється у полоні симуляції, коли стираються межі між знаками та реальністю та відбувається розчинення телебачення у житті і навпаки.

Індивід, відмовляючись від участі у реальності, відчуває потребу у задоволенні власної допитливості щодо неї та нестримне бажання бути причетним до зовнішніх життєвих подій. Споживаючи екранні цінності та символи, людина задовольняє власну допитливість, відчуваючи себе у безпеці. Однак усвідомлення пасивності власної позиції може спровокувати відчуття провини, яке долається через втручання «видовищної драматизації, здійснюваної засобами масової інформації» [3, с. 17]. Завдяки драматичним подіям та новинам, телепередачам про складні світові ситуації людина відчуває загрозу, яка слугує виправданням закритого способу життя, а також власної безпеки.

Засоби масової інформації формують альтернативну дійсність та інтенсивно впливає як на свідомість окремої людини, так і на систему соціальних відносин. Очевидно, що функція соціального контролю через медійні засоби не обмежується трансляцією інформації; його мета – подати матеріал під «необхідною» точкою зору, особливим чином інтерпретуючи факти, змінити їх історичний або соціальний статус: «В цьому сутність розвитку мас-медіа. Це не просто сукупність технічних засобів для розповсюдження контенту інформації, це нав'язування моделей» [4, с. 208]. В доповнення до трансльованих подій, медійні засоби пропонують нові види міжособистісних відносин, нові способи соціальної інтеграції індивідуальних та колективних елементів соціальної системи: «Тут події, історія, культура представляють поняття, які розробляються не на основі суперечливого реального досвіду, а виготовлені як артефакти на основі елементів коду та технічної маніпуляції медіа» [3, с. 164]. У таких умовах повсякденна буденність виявляється підкореною псевдоподіям та псевдоструктурам, що моделюють специфічні «віртуалізовані» типи соціальних відносин і в той же час руйнують традиційні форми соціальної реальності.

У своїх працях вчений заперечує будь-який контроль медійних засобів з боку влади. Навпроти, відзначає, що соціальна маса та засоби масової інформації не знаходяться на різних сторонах, як може виглядати на перший погляд. Вони залучені до єдиного процесу взаємодії, який не піддається зовнішньому примусу та соціальному контролю. З одного боку, зміст телепродукції формує певне відношення до життя. З іншого, продукти медіа-індустрії відповідають внутрішнім очікуванням і потребам мас. Тому помилково вважати, що влада вводить в оману людей з метою маніпулювання ними. Інертність і безстрашність складають сутність мас, «це їх єдина практика, і говорити про іншу, справжню, а значить, оплакувати те, що масами ніби втрачено, безумно» [5, с. 19]. Така суспільна індіферентність є згубною для влади, яка потребує або підтримки, або ж протидії. Відсутність будь-якої активної реакції підриває авторитет владних структур і ставить під сумнів необхідність їх існування.

Важливою проблемою виглядає «мовчання» мас, які не здатні до рефлексії та самовираження. Відповідно, завданням соціального контролю є не представлення суспільної думки, а її симуляція: «Мовчання мас – це не мовчання, яке не говорить, це мовчання, яке накладає заборону на те, щоб про нього говорили від його імені» [5, с. 28]. Завдяки новинам, кіно та телебаченню люди дізнаються про свої уподобання у найрізноманітніших сферах життя – від політики до моди. Маси існують в сфері симуляції, яка поглинула і знищила історію, культуру, політику, соціальну реальність. Маси є асоціальними, їх природа суперечить ідеї раціонального соціального устрою. Розподіл суспільства на соціальні групи, функціонування соціальних інститутів, значущість соціального статусу – в умовах сучасності це нагадує

декорації в рамках кінематографу: вони мають значення та необхідність в рамках певної гри, але за її межами є абсолютно марними та безглуздими. Відкидаючи дані декорації, залишиться лише єдина ірраціональна субстанція – маси. Медійні засоби витрачають колосальні зусилля на «запобігання остаточного розпаду соціальної організації реальності, на те, щоб підтримати симуляцію соціального та перешкодити його повного поглинання масою, – ця енергія величезна, її втрата скидає систему у прірву» [5, с. 33]. З такої позиції логічним є висновок, що не медійні засоби атакують маси, а маси, виступаючи могутньою силою захоплюють та підпорядковують їх. Будь-який феномен змінюється й викривлюється для приведення у відповідність з природою та потребами мас.

Як доводить пізніше автор у праці «Дух тероризму», маси перестають зберігати мовчання. Якщо раніше маси мовчали, то тепер вони використовують свої «пружини невпевненості». Сьогодні маси, всупереч старанням дослідників та маніпуляторів, зрозуміли, що політичне є «віртуально мертвим», та стали насміхатися над політичною достовірністю. Якщо система влади організовує статистичний порядок, то маси зайняті виробництвом статистичного безладдя. Тому в соціальній системі зростає соціальна напруженість, вона стає терористичною, оскільки тероризм є жахом невпевненості та залякування: «Який ще шлях, окрім терористичного, можна вибрати для зміни положення речей в ситуації повної монополізації глобальної влади, у ситуації настільки жадливої концентрації всіх функцій в технократичній машинерії при повній одностайності та повному відсутності іншомислення? Це сама система створила об'єктивні умови для такої жорстокої відплати» [6, с. 99].

Розвиток сучасних інформаційних технологій проникаючи в індивідуальний простір, формує виникнення «гіперреальності». Остання також є сферою симуляції, де відбувається змішання екранних образів та епізодів реальності, реального та телевізійного часу, справжнього соціального життя та уявного простору. «Уся побутова, політична, соціальна, історична, економічна реальність спочатку включає симулятивний аспект гіперреалізму: ми всюди живемо в «естетичній» галюцинації реальності» [7, с. 152]. Екранна культура, безперечно, здійснює величезний вплив на соціальні процеси. Новини та кіно, популяризуючи образи насильства, сприяють появі таких нових його форм як тероризм. «Наше насильство, породжене нашою надсучасністю – це терор. Це подібність насильства: воно виникає швидше від екрану, ніж від пристрасті» [8, с. 111]. Тероризм є результатом колективного очікування. Засоби масової інформації перебувають в стані передчуття насильницьких подій; аудиторія, зі свого боку, потребує видовищ, які викликають паніку і страх. Сучасне суспільство є бездієвим порожнім простором, у якому втрачає сенс політична діяльність; вона замінюється екранною симуляцією. У такому світі тероризм постає руйнівною силою, яка створюється на протигагу створеній порожнечі. Даний вид насильства виникає як зворотний бік соціальної бездіяльності, характерної для пасивних споживачів екранних образів.

Нові соціальні трансформації привертають увагу до світу мистецтва. Специфіка сучасної художньої культури стає звичайним об'єктом споживання, розкриваючись в серійності та схильності наслідування моді. Художник перестає займатись пошуком сутності явищ, він байдужий до трансцендентного, знаходячи натхнення в банальності та функціональності оточуючих його повсякденних явищ. Середовищем, у якому існує сучасна людина, є зовсім не природа і не соціум, а вищезгадана «гіперреальність». Відповідно, ставиться під сумнів існування мистецтва як сфери, яка відтворює реальність: «Мистецтво тепер всюди, оскільки в самому серці реальності тепер – штучність. Отже, мистецтво мертве, тому що не тільки померла його критична трансцендентність, але і сама реальність злилася із своїм образом» [7, с. 154].

Зокрема, аналізуючи кінематограф, вчений стверджує, що кіно стає машиною з виробництва порожніх образів: «Більшість сучасних видовищ, відео, живопис, пластичні мистецтва, аудіовізуальні засоби, синтезовані образи – все це являє собою зображення, на яких буквально неможливо щось побачити» [8, с. 27]. І це не дивно, адже такі образи призначені не для рефлексії, а для бездумного споживання. Художній рівень переважної частини сучасних фільмів, по суті, нічим не відрізняється від рівня реклами та телевізійних шоу: «Більшість фільмів, до того ж не найгірших, створені з того ж романсу повсякденності: машини, телефон, психологія, макіяж – все це просто ілюструє спосіб життя. Так само як і реклама: вона канонізує спосіб життя за допомогою зображення» [9, с. 179].

На цьому ґрунті учений здійснює фундаментальний аналіз суспільного виробництва та праці, зокрема, визначає їх статус та функціональну специфіку у суспільстві, заснованому на знаковому споживанні та симулятивних практиках соціальної взаємодії. Подібно до речей, трудова система є знаком серед інших знаків, відтворюючись та споживаючись як предмети споживання, та виступає звичайним «набором сигналетичних операцій» залучаючись до загального знакового оформлення життя. На відміну від суспільств індустріальних, у яких праця відрізнялась цілеспрямованістю та продуктивністю, в суспільстві постмодерну змінюється її природа: «Праця не являється продуктивною, вона стає відтворюваною, відтворюючи призначення до праці як до установки цільового суспільства, яке вже й саме не знає, чи хочеться йому щось виробляти» [7, с. 58]. Учений доходить висновку, що в сучасному

суспільстві необхідність відтворювати працю є рефлексом, регуляцією або ж «принципом реальності»: стає абсолютно не важливо, що створює така праця, головне ж – це відтворення свого функціонування. Така праця пронизує суспільне життя як фундаментальна форма соціального контролю, яка регулює необхідність взаємодії між людиною та суспільством на основі символічного коду. Люди залучаються до трудової діяльності, а їх відношення до праці контролюється гнучким розкладом, рухливістю кадрів, перекваліфікацією, постійним професійним навчанням, автономією та самоврядуванням, децентралізацією трудового процесу, які є лише способом соціальної інтеграції людини до системи споживання. Врешті-решт, втрачаючи відношення до виробництва, праця більше не є еквівалентною до заробітної плати. Остання більше не є пропорційною, виступаючи символічною формою залучення громадян до системи капіталістичних відносин суспільства. Інакше кажучи, заробітна плата стає симулякром, а трудова діяльність набуває форм «кінця соціального», «кінця суб'єктності».

Загалом оцінюючи науковий здобуток Жана Бодрийяра, слід відзначити його вагомий внесок у визначення ролі впливу на масову суспільну свідомість таких інструментів суспільства споживання, як кіно, мистецтво, засоби масової інформації тощо. Проте, на нашу думку, вчений надмірно спрощує індивідуальні запити звичайних людей, зводячи їх до звичайного бездумного споживання низькокультурних образів, гіперболізуючи насильницькі пристрасті та жагу видовищ звичайних громадян. Слід враховувати, що з розвитком сучасних інформаційних технологій чимало вчених відзначають зростаючі можливості впливу та соціального контролю дій владних інституцій збоку як інститутів громадянського суспільства так і звичайних громадян у відстоюванні своїх індивідуальних прав та свобод. Очевидними стають можливості індивідуального управління інформаційними потоками, що, на думку О. Тофлера, призводить до встановлення індивідуального контролю над виробництвом та споживанням у єдиному процесі під назвою «просьюмеризм»: «Розглядаючи способи з надання допомоги собі, або прагнення зробити усе своїми руками, або нові виробничі технології, ми виявляємо зрушення в бік тісного залучення споживача у виробництво. У подібному світі зникає умовна відмінність між виробником і споживачем» [10, с. 445]. Вважаємо також більш конструктивним підхід в оцінці залучення інформаційних технологій до організації виробництва, який демонструє М. Кастельс, відзначаючи якісний розвиток теоретичних знань у формуванні інформаційного продукту та глобальної економіки, а також спеціалістів, що займаються обробкою інформації: «Якщо інновація – основне джерело виробництва, знання та інформація по суті головні матеріали нового виробничого процесу, то нові виробники в інформаційному капіталізмі суть ті творці знання та обробники інформації, чий внесок найбільш цінний для фірми, регіону, національної економіки» [11, с. 500].

Таким чином:

1. В статті доведено, що чисельні наукові дослідження сучасних соціальних трансформацій, які спричиняють кризу соціальних відносин, свідчать про важливість розробки нового аналітичного соціологічного підходу, спрямованого на поглиблене та ґрунтовне вивчення онтологічних джерел соціальної напруженості та тих соціальних явищ і тенденцій, які є основами новітніх соціальних конфліктів.

2. Посилення процесу соціальної диференціації, який наочно проявляється в тенденціях зростаючої поляризації соціальної структури суспільства, корупції, росту бідності та незадовільних наслідків реформаторської діяльності, актуалізує значущість аналізу феномена соціального контролю як дієвого чинника посилення кризових соціальних явищ та процесів, орієнтованих на примусове залучення індивідів до процесів різних форм споживання шляхом формування легко керованої людини, який є безпосереднім фактором управління соціальною напруженістю та конфліктами в суспільному житті.

3. Аргументація ролі соціального контролю у виникненні соціальної напруженості, на базі напрацювань Ж. Бодрийяра показує, що через традиційні та новітні механізми соціального контролю в межах «символічного обміну», «симуляції», «гіперреальності», та суспільство споживання відбувається зростання соціальної нерівності, відчуження людей від трудового процесу, розрив міжіндивідуальних зв'язків, втрата суб'єктності, дистанціювання влади від окремих людей.

4. Важливим є актуалізувати нові пізнавальні стимули подальшого наукового пошуку, спрямованого на змістовне переосмислення функціональної ролі та інституціонального впливу соціального контролю на процеси генези та репродукції різних форм соціальної напруженості з врахуванням дії тенденцій глобалізації, інформатизації та віртуалізації суспільного життя, як інноваційних чинників організації соціального порядку в суспільних системах індустріального та постіндустріального типу. Не менш значущим є також подальший розвиток нових наукових досліджень сучасних практик реалізації соціального контролю в просторі економічних та соціально-політичних відносин, що потребує розробки нових, спрямованих на розвиток інноваційних дослідницьких стратегій, щодо конструктивних розробок функціональної специфіки соціального контролю як фундаментального цивілізаційного чинника забезпечення ненасильницького соціального порядку та ресурсного обміну взаємодій та комунікацій індивідуальних та колективних соціальних суб'єктів.

ЛІТЕРАТУРА: 1. Шульга М. Дрейф на узбіччя. Двадцять років суспільних змін в Україні. К.: ТОВ «Друкарня Бізнесполіграф», 2011. 448 с. 2. Бодрийяр Ж. Пароли. От фрагмента к фрагменту. Екатеринбург: У-Фактория, 2006. 200 с. 3. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры. М.: Республика; Культурная революция, 2006. 269 с. 4. Бодрийяр Ж. Реквием по масс-медиа // Поэтика и политика: Альманах рос-франц. социологии и философии Института социологии РАН. М.: Ин-т экспериментальной социологии, 1999. С. 193 – 226. 5. Бодрийяр Ж. В тени молчаливого большинства, или Конец социального. Екатеринбург: Изд-во Уральского университета, 2000. 95 с. 6. Бодрийяр Ж. Дух терроризма. Войны в заливе не было. М.: РИПОЛ классик, 2016. 224 с. 7. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть. М.: Добросвет, 2000. 387 с. 8. Бодрийяр Ж. Прозрачность зла. М.: Добросвет, 2000. 258 с. 9. Бодрийяр Ж. Америка. СПб: Владимир Даль, 2000. 206 с. 10. Тофлер О. Третья волна. М.: АСТ, 1999. 261 с. 11. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура. М.: ГУ ВШЭ, 2000. 608 с.

Социальный контроль как симулятивная практика управления социальной напряженностью в концепции «общества потребления» Жана Бодрийяра

В статье представлена разработка теоретического анализа сущности и механизмов общественного контроля как специфического конфликтогенного фактора социальной напряженности в «обществе потребления» в рамках постмодернистской парадигмы Жана Бодрийяра. В ходе написания научной статьи автором поставлена задача, раскрыть теоретическое значение понятия «социальный контроль» как необходимого условия организации социального порядка и эффективного механизма управления социальной напряженностью в пределах организованного взаимодействия индивидуальных и коллективных субъектов общественной жизни. Реконструируя исследовательские идеи Бодрийяра обнаружено, что центральной методологической идеей являются конструктивные попытки преодоления концептуальных различий субъективизма и объективизма, которые заключаются в актуализации теоретической идеи «символического обмена». Аргументировано, что в концептуальных рамках данного направления понятие «социальный контроль» отображает функциональную специфику инструментов эксплуатации человека капиталистической системой – СМИ, кинематографа, искусства, информационных технологий как таковых, которые направлены на привлечение людей к процессам потребления, через формирование мышления, ориентированного на получение удовольствия, манипулируя знаковыми «симулятивными» моделями системы потребления в массовом сознании. Обосновано, что современные механизмы социального контроля ориентированы на формирование «гиперреальности» как специфического «виртуализированного» информационного пространства для распространения символических кодов, знаков, симулятивных практик, которые отражают властные отношения, а также поддержание социальной напряженности и растущего недоверия к социальным институтам, власти, социально-статусных отношений. В то же время автором констатируется, что развитие информационных и виртуальных технологий формирует пространство для дискуссий относительно конструктивного значения социального контроля в управлении социальной напряженностью.

Ключевые слова: социальный контроль, социальная напряженность, власть, социальное неравенство, общество потребления, социальная интеграция.

Отримано 26.08.2018